

Kimlik Politikaları

Identity Politics

Aşlı Çavuşoğlu *

Özet

Modern dönem politik talepler arasında; günümüzde, en acil sorun olarak kendisini tanımlayan mesele, kimlik taleplerinin verdiği politik mücadele olarak görülebilir. Çeşitli kimlikler, birbirlerinden farklı tanınma ve barınma talebine sahiptirler.

Tüm mücadeleler sömürü, baskı ve eşitsizliğe karşı mücadeleyi de içerir. Bu çalışmada kimlik politikalarının temel sorunlarına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Kimlik, Kimlik Politikaları, Felsefe*

Abstract

Among the political demands of the modern era the most important problem can be the identity claim seen as a political struggle. Several identities, have different demands recognition and accommodation of each other.

All struggles exploitation, includes the struggle against oppression and inequality. In this study It will be referred to the basic problem of identity politics

Key Words: *Identity, Identity Politics, Philosophy*

Kimlik Politikaları **

Son elli yılda sosyal teorilerin ele aldığı sorunların kimlik terimi olmaksızın anlaşılamayacağı açıktır. Ancak diğer yandan kimlik terimi o kadar popülerleşmiştir ki bu terimi yaygın anlayışlarda olduğu gibi kullandığımızda, sorunlarımıza bir çözüm olma konumu şüphelidir. Başlarda sosyal bilimler böyle muğlak bir terimi ele almaktan kaçınsa da günümüzde kimlik meselesi sosyal bilimlerin en önemli konularından biri olmuştur.(Mollaer, 2014:11)

Kimliğin ilk olarak özdeşleşme kavramı ile beraber yürüdüğünü söylemekte yarar vardır. Örneğin bir çocuk; toplumsal değer ve tutumlarda yerini anlayabilmek için ailesine “biz kimiz?” sorusunu sorar. Bu, aynı zamanda “ben yaşantımda hangi tutumu almalıyım” sorusunun bir ifadesidir.(Gleason, 2014:31) Çocuk kendisine verilen “bizim kim olduğumuza” dair cevapla tatmin olur. Biz; Türk, Sünni, Tatar, Alevi, Hristiyan, Almanızdır. Çocuk, bundan sonra “biz”e üyeliğini ve onunla uyumlu olan hazır tutumları kabul edecektir. Aktarılan değerler ile bireye, toplumun neresinde olduğu, ne gibi hak ve sorumluluklarının bulunduğu, nerede, nasıl davranması gerektiği gibi bir takım doğrular öğretilir. Böylece bir toplumsal kimlik ve konum kazanılır. (Örs, 2010:12)

Kimlik; 1960'lara kadar kökenini saptamaya imkân vermeyecek bir genişlikte kullanılan bir terimdir. Erikson, kimliğin, bireyin derin ruhsal yapısı içinde “konumlandığını” iddia etmiştir. Kimlik; bireyler ve onları çevreleyen toplumsal ortam arasındaki etkileşimle şekillenir ve değişir. Temel olarak kimlik; kişinin kendi varlığının “içsel aynılığı ve sürekliliğinde” gerçekleşen bir güvendir. (Gleason, 2014:33)

---

* Yrd. Doç. Dr, Pamukkale Üniversitesi Felsefe Bölümü

** Bu çalışma Pamukkale Üniversitesi Bap Birimi Tarafından Desteklenmiştir.

Ancak sosyologlar ve felsefeciler kimliği, birey ve toplum arasındaki etkileşimin bir ürünü olarak görme eğilimindedirler. Bu demektir ki “içsel” olandan daha fazlası kavramın içinde gizlidir.(Gleason, 2014:34) Kimlik; en genel tanımıyla temelde belli biri tarafından tayin edilme, bu tanımlamayı kabul etme, ona eşlik eden gerekli rolleri içselleştirme ve bu kurallar uyarınca hareket etme meselesidir. Ayrıca kimlikler sadece toplumsal olarak verilmemiştir, onların aynı zamanda toplumsal olarak ayakta tutulması gerekmektedir. Örneğin aile bireylerine verilen kimlikler “analık, atalık, evlatlık” korunması gereken kimliklerdir. O halde kimlik, bireyin hareket dizisine işaret eder, söz konusu ilişki de bütün tarafların katıldığı eylemler topluluğuna işaret eder.(Örs, 2010:12)

Kimlik kavramı; kişisel kimlik ve toplumsal kimlik boyutlarıyla ele alınabilir. Kişisel kimlik; bir bireyin yaşadığı çevreye yaklaşımını ve bu dünyada bulunduğu konumu belirleyen inanış ve bağlılıklarını ifade etmektedir. Toplumsal kimlik ise bireyin kendini tanımlamasına ve kendisini bunun ayrılmaz bir parçası olarak görmesini sağlayan ilişkilere işaret eder.(Parekh, 2014:53) Toplumsal kimlik çoğul bir kavramdır. Bir bireyin farklı kimlikleri tartması ve belli bir kısmına öncelik vermesi, kendi benlik anlayışı ile toplumsal ve siyasi ortamı arasındaki diyalektiğin bir sonucudur. Bu tanımlamalar şu sorunun cevabını arayan tanımlamalardır: “bizi bireyselleştiren, tanımlayan, diğerlerinden farklı kılan ve bizim herhangi bir diğeri değil de “bu” olmamızı sağlayan etken nedir? (Parekh, 2014:54)

Bir şeyin kimliği; kendisini şu veya bu şekilde tanımlayan temel özelliklerden oluşup bu şekilde diğer kimliklerden ayrılır. Örneğin kapitalizm, batı medeniyeti, liberalizm, modernlik, Hristiyanlık gibi kavramların kimliklerini, her birinin oluşum kaynağını ve diğerlerinden farklı yönlerini inceleyebiliriz. Tam da aynı şey, insanların kimliği için de geçerlidir. Bu kavramlardan farklı olarak insanlar, kim olduklarını yansıtmaya ve ne olmak istediklerine karar verme yetisine sahiptirler. Bu durumda bir bireyin kimliğini araştırma yolu, onu “o” yapan öğeleri, bireyin dünyaya bakış açısını, kendini bu dünyayla nasıl ilişkilendirdiğini ve neden başkası değil de kendisi olduğunu incelemekten geçmektedir. (Parekh, 2014:54) İnsanlar özgün bireylerdir ve benlik bilinçleri onların merkezleridir. Göz ardı edilemeyecek bir iç dünyaya ve öznelliğe sahiptirler. İşte bu, kişisel kimliktir ve bu kimliğin inşa araçlarıdır. Diğer taraftan insanlar toplumsal olarak bağımlıdırlar, farklı etnik, dinsel, kültürel, mesleki, milli ve benzeri toplulukların mensupları olmakla, başkalarına resmi olan veya olmayan birçok yönden bağılıdırlar. (Parekh, 2014:55) Bu da toplumsal kimliktir. İnsanlar, planlanmış veya planlanmamış sayısız etkileşimlerle şekillenip gelişirler. Aileleri, okulları, kültürleri, dinleri ve toplumun geniş kesimi onları belli bir kalıba sokar. Ayrıca kendi kişisel deneyimlerinin yarattığı etkinin öznesidirler. Toplumsal bir varlık olarak insan çeşitli ilişkilere dâhil olur, bu ilişkiler sonucunda farklı roller edinir. Kendisini buna göre tanımlar ve buna göre tanımlanır. Örneğin vatansever bir kimliğe sahip kişi diğerleri ile ilişkisinde ülküdaş kimliğine sahiptir.

İnsanın çeşitli nitelikleri ve ilişkileri vardır ve bunların bazıları sosyal olarak bireyleri sınıflandırmada kullanılır. Oluşan sosyal kategoriler ise, toplumsal normlar tarafından yönetilirler. Örneğin kadın olmak pek çok toplumda sadece biyolojik değil, sosyal manada bir kategoridir. (Parekh, 2014:61) Onların belli özellikler kazanmaları, belli şekilde davranmaları belli şekilde giyinmeleri, belli işleri yapmaları toplum tarafından uygun görülür. Ya da vatansever olmak kişilerin belli davranış kalıplarını kabul etmiş olduğunu gösterir. Başka açıdan bakacak olursak; örneğin ırka dayalı toplumlarda kişilerin ırkları, onların ilişki biçimlerini de belirlemektedir. Örneğin bir siyah ile bir beyaz kişinin maruz kaldığı durumlar aynı olmayacaktır. Kişiler renklerinin belirleyiciliği altında toplumda değer bulacaklar, bu onların kendi kimlik inşalarını bile bu değer üzerinden kurlmalarına neden olacaktır. (Parekh, 2014:62)

İşte toplumsal kategoriler, bireyleri belli kişiler olarak tanımladığı ve belirlediği, belli normlara ve beklentilere tabi tuttuğu için, bu tür kimlikler toplumsal kimliklerdir.

Toplumsal kimlikler denildiğinde öne çıkan kavramlar normatifik ve iktidardır. Görüşler ya da kimlikler mevcut inançlarla meşrulaştırılırlar ve bunlar mevcut iktidar ilişkileriyle ayakta dururlar. Toplum, mensuplarından, taleplerine yani normlarına uymasını ister. Aynı zamanda toplumsal kimliklerini içselleştirmelerini, yani kendilerini buldukları kategoriye göre tanımlarını ve tanımlamalarını ister. Kişiler kendilerini; orta sınıf, beyaz, iyi Müslüman, kadın vb. gibi tanımlar, buna inanır ve davranırlarsa bu, toplumsal kimliklere dâhil oldukları anlamına gelir. Bu, ahlak mühendisliğinin derin bir şeklidir; bir nevi toplumun mensuplarına derin kökler işlemeyle “ruhun fethi” dir. (Parekh, 2014:62) Bu durumda toplumsal ilişkilerimizi istediğimiz gibi ve toplumsal kimliklerimiz olmadan yapılandıramayız. Örneğin bulunduğumuz semtin, mesela Göztepe’nin taraftarı olmadan yaptığımız esnaflık faaliyeti taraftar olduktan sonraki durum ile farklıdır. O halde bu kimlikler; düzenin, öngörülebilirliğin ve dolayısıyla özgürlüğün kaynağıdır. Ancak onlar aynı zamanda buna karşı bir tehdittir. Örneğin kişiler, bu takıma ait bir kimliğe sahip olmak istemeyebilirler. Bu durumda mevcut işleyiş, onlar için bir tehdit olacaktır.

Bir toplumda her zaman kimliği tanınan bireyler yoktur. Her zaman kimliği tanınmayanlar, yani meşru olarak kabul görmeyip saygı gösterilemeyenler de mevcuttur. Bu şekilde kimliği tanınmayanlar, tanınmak için mevcut toplumsal kimlikleri esnetmeyi veya yeni bir kimliğin oluşmasını talep edebilirler. Diğer yandan bir toplum içinde, kimliği tanınan, ancak aşağılanan kesimler de mevcuttur. Bu mücadeleler çok çeşitlidir. (Tully, 2013:539)Bu kişiler, ya kendilerine hükmeden normlara meydan okur ya da kendi kimliklerini yanlış inanış veya yanlış yönlendirilmiş değerler adı altında reddeder. Bu durum az önce bahsettiğimiz özgürleşmenin önünde engel olarak kimlik meselesidir.

Kimlik meselesinin diğer sacayağı da, kimliklere bağlanma düzeyinin önemli olup olmama meselesidir. Toplumsal kimlikler, her bir bireyde aynı değer ve konumda karşılık bulmamaktadır. Bununla ilgili olarak vatandaşlık kimliği ele alınabilir. Bir kimse vatandaşlığı, ahlaki bir ilişki olarak görüp kurallara uyar ancak bu uymada bir minnettarlık duygusu söz konusu değildir. Mesele vatanla kişinin kurdukları karşılıklı zorunluluk ilişkisidir. Bu kişiler, başka bir ülkeye gittiklerinde de aynı ilişki seviyesini devam ettirirler. Ancak bazı kişiler kendilerini ülkeleriyle tanımlarlar, ülkeyi kendileri olarak görürler, kendilerini ülkenin koruyucusu ve sahibi olarak görürler. (Parekh, 2014:64) Bir yönetim sisteminin dayanağı olan nüfus başka kolektif kimliklere sahip olabilir.(Poggi, 2008:36) Aynı konu bireyler arasındaki yakın ilişkiler meselesinde de mevcuttur. Örneğin iki farklı kişi, iki çocuk babası, babalık rolünü aynı şekilde üstlenmeyebilirler. Bir kişi için babalık, sadece bir roldür ve o rolü bitirdikten sonra hayat eskisi gibi devam eder. Ancak diğer baba için babalık denilen şey, toplumsal ve kişisel kimliğin temelini oluşturur. Bu demektir ki kişinin tüm kimliği bununla oluşur ve tanımlanır. Buna derin anlamlar yükler. Ancak bu rol sona erdiğinde yani çocuk evden ayrıldığında kişi kimliğini kaybetmiş olur ve boşluğa düşer. (Parekh, 2014:65)

Bir başka açıdan bakarsak, kişiler kendi doğalarındaki zayıflığı ya da dezavantajlı durumu bir kimliğe çevirebilir. Kişi kendisini, örneğin sağır olmak üzerinden inşa ettiyse bu sağlıksız durumun ortadan kalkmasını istemez. Çünkü o zaman dezavantajları üzerinden inşa ettiği kimliği, yani tüm benliği ortadan kalkacaktır. Toplumda dezavantajı sayesinde edindiği avantajlı kimlik ortadan kalktığında bundan rahatsız olur. (Parekh, 2014:66) Sıraladığımız tüm örnekler ışığında söylenebilir ki; aynı toplumsal kimliği paylaşan insanlar her zaman birbirleriyle aynı anlamları bu kimliklere yüklemeler. Mesele; çoğu toplumsal kimliğin asgari bir davranış biçimi buyurmasıdır. Yani hiçbir toplumsal kimlik boş bir kâğıt parçası değildir ancak aynı zamanda sonuna kadar yazılıp çizilmiş de değildir. (Parekh, 2014:66)

Toplumsal kimlik bireylerin kendilerini bu dünyada nasıl konumlandığını ve yönlendirdiğini de temsil eder. Örneğin bir kişiyi avukat olarak, Beşiktaşlı olarak, iyi biri olarak, dindar olarak, siyah olarak değil de kadın olarak görmek, sosyal dünyayı cinsiyet

üzerinden ikiye bölmektir ve cinsiyetin insan hayatında önemli bir nitelik olduğunu ima etmek demektir. Aynı şey birinin kendini ve diğerlerini renk, etnisite ve sınıf bağlamında görmesinde de geçerlidir. O halde insanlar farklı şekillerde ortaya çıkarlar; farklı şeylere öncelik verirler ve farklı bir şekilde sınıflayıp, sınıflandırılıp anlaşılırlar. Tüm toplumsal kimlikler dünyaya belli bir bakış açısı sundukları müddetçe çoğul kimliklerdir ve çoğul perspektif anlamı taşırlar. Her bir perspektif ise; kişinin kavrama yetisini besler, diğerlerinin sınırlamalarını giderir, dünya daha geniş bakılmasını sağlar. Tüm toplumsal kimlikler bizi belli bir toplulukla birleştirdiği, bizi tarihsel hikâyesinin bir parçası yapıp hayatımıza anlam ve derinlik kattığı müddetçe bu kimliklerin çoğulluğu bize birden fazla aidiyet, sadakat ve anlam kaynağı sunarak, hayat hikâyeleri inşa etmemizi sağlar. Çoğul kimliklere sahip olmak, kişiye ahlaki ve duygusal açıdan belli bir kimliğe gereğinden fazla anlam yüklememe bakışı sağlar.

Farklı kimlikleri yaşam içinde dengeli tutma ihtiyacı yargı kapasitesini, ılımlılığı, kendine hâkim olmayı ve öz disiplini güçlendirir. Bahsettiğimiz aksine çoğul kimlik değil tek bir kimliğin baskın olduğu durumlarda ise bireyler dünyayı tek bir bakış açısından görürler. Bu durumda insanoğlu tek bir eksene yerleşir. Bireyler sadece düşman ya da arkadaş kategorisiyle var olabilirler. Kişilerdeki ortak yönler göz ardı edilir. Bu durumda kimliği sınırlandıran nokta edinilemez, kazanılamaz. Bu durumda kişiler sahip oldukları kimliklere çok sıkı tutunurlar ve yaşamlarının tek anlamı olduğunu düşünürler. Kimliği dış tehditlerden korurlar ve konuya sadece bu perspektiften bakarlar. Bu durumda ise kişiler kimliğe sahip olmaktan ziyade kimlik tarafından sahip olunup kimliğin esiri olurlar. Bu da bahsi geçen ruhun fethinin en marjinal şeklidir. (Parekh, 2014:67)

Modern dönem düşünürlerinden Taylor ve Foucault'nun kimlik meselesine dair karşılaştırmalı incelemesi, kişinin kimliğinin esiri olması durumuna da ışık tutmaktadır. Taylor'a göre kimlik; kişinin kendisi olmasını mümkün kılan, bireysel ve kolektif anlamın bir kaynağıdır. Oysa Foucault'a göre kimlik, baskıcı bir kısıtlamanın kaynağıdır. Kimlik, kendi kendini yaratmanın bir engelidir ve özgürlüğe çekilmiş bir settir. (Weir, 2014:106) Taylor'a göre eğer bir aidiyet fikrinden yani kimlikten vazgeçiyorsak hiç bir şeyin öneminin olmadığı bir dünyaya bırakılıyoruz demektir.

Oysa Foucault'a göre kimlik takıntımızın ötesine geçebildiğimiz sürece daha iyi olanı, yani özgürlüğü bulabiliriz. Zira kimliklerimiz varlığımızı kuşatan, tanımlayan ve kim olduğumuzu normallik ve sapkınlık sınırları açısından bize dayatan disiplin rejimleri tarafından üretilmektedir. Bu demektir ki modern kimlikler, ruhumuza demir atan hâkimiyetin derinleşmesi ve güçlenmesinin sonuçlarıdır. Modern birey, yargılandığı, ölçüldüğü şekliyle tanımlanır. Aynı zamanda eğitilmek, düzeltilmek normalleştirilmek zorunda olan bireydir. Taylor'a göre ise mesele zor altında olmak durumu değildir. Zira kendi kimliklerimizi diğerleriyle olan ilişkilerimiz sayesinde tanımlarız. Örneğin diyalojik varlıklar olduğumuz için "ben kimim" sorusu zorunlu olarak "biz kimiz" sorusuna bağlanmaktadır. Bu noktada Foucault'a göre iktidar ağları, Taylor'a göre ise diyalog ağları tarafından oluşturulmaktadır. O halde Foucault'a göre modern sosyal dünya dayatılmış ve kısıtlı bir bölgedir ve birey tabi kılınmıştır. Oysa Taylor'a göre sosyal olan imkân sağlayıcıdır. "Bir biz olmaksızın ben de yokumdur." (Weir, 2014:114) Bu durumda birinci tekil şahıs kuran da üçüncü tekil şahıs ya da üçüncü çoğul şahıstır. Bu durum ise ruhun fethiyle ya da ahlaki mühendislikle değil kişinin kendini inşa etmesiyle ilgilidir.

Kaynakça

- Ball, Terence; Bellamy, Richard, “Kimlik Politikaları” 20.Yüzyılda Siyasal Düşünceler Tarihi, Çev: Mehtap Güven, Iğın Yıldız, Mehmet Altun, Babil Yayınları, 2013
- Gleason, Philip, “Kimliği Tanımlamak, Semantik Bir Tarih,” Kimlik Politikaları, Ed: Fırat Mollaer, Doğu Batı Yayınları, 2014
- Mollaer, Fırat, “Kimlik: Can Alıcı Bir Mesele ve Banalleşen Bir Kelime”, Kimlik Politikaları, Ed: Fırat Mollaer, Doğu Batı Yayınları, 2014
- Örs, Birsen. H, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010
- Parekh, Bhikhu, “Kimliğin Mantığı”, Kimlik Politikaları, Ed: Fırat Mollaer, Doğu Batı Yayınları, 2014
- Poggi, Gianfranco, Devlet Doğası, Gelişimi ve Geleceği, Çev: Aysun Babacan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008
- Weir, Allison, “Taylor ve Foucault Arasında Modern Kimlikler”, Kimlik Politikaları, Ed: Fırat Mollaer, Doğu Batı Yayınları, 2014